

การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ

Community Participation for Developing The Potential in Occupation

ลัดดา ประสาร¹ พชร ผลนาค² และ กาญจนีย์ ดวงห้อย³
Ladda Prasan¹ Patchara Pholnak² Kanjanee Duanghoi³

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000¹

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210²

เจ้าหน้าที่ประสานงานมูลนิธิไทยรักษ์ป่า นครศรีธรรมราช 80000³

Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin Suniversity, Songkhla 90000 Thailand¹

Faculty of Science, Thaksin University, Phatthalung 93210 Thailand²

Project co-ordinator of The Thai Conservation of Forest Foundation (TCOF),

Nakhon Si Thammarat Thailand 80000³

*Corresponding Author E-mail: Ladda.p@tsu.ac.th

(Received: May 4, 2022; Revised: June 18, 2022; Accepted: June 20, 2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 57 คน นำเสนอผลการวิจัยไว้ทั้งสิ้น 4 ประเด็นคือ 1) ผลการประเมินศักยภาพของชุมชนในการนำตนเองสู่เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ 2) ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย 3) การเปลี่ยนแปลงในตัวกลุ่มเป้าหมายกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายใต้แผนงานและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน 4) ผลกระทบทางสังคมและการนำไปใช้ประโยชน์ จากผลการวิจัยพบว่าหลังจากมีโครงการพัฒนาศักยภาพฯ กลุ่มเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะความสามารถด้านการสื่อสารการตลาดที่สูงขึ้น จากเดิมที่เป็นกลุ่ม Passive Audience มาสู่การมีส่วนร่วม การสะท้อนคิด

การตอบรับและการปฏิเสธด้วยตนเอง การลงมือปฏิบัติ มีการเปลี่ยนแปลงด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้แผนงานในระดับที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมการพัฒนาฝีมือจักสานนั้นยังคงอยู่ในระดับ “Marginal Participation” ในขณะที่กิจกรรมสื่อสารการตลาด กิจกรรมพัฒนาทักษะทางบัญชี ต้นทุนอยู่ในระดับ “Partial Participation” และพบว่ากิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในระดับ “Full Participation” นั้นจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการผลประโยชน์ “Benefit” ได้แก่ การกำหนดราคาขาย การจัดสรรค่าใช้จ่ายทางการตลาด (ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน) รวมถึงการยอมรับ ปฏิเสธให้เกิดการปรับปรุงนวัตกรรมเครื่องเหลากลุ่มกึ่งอัตโนมัติ

คำสำคัญ: ศักยภาพของชุมชน ชุมชนเป็นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research article is qualitative research. The participant observation and the in-depth interviews were designed to collect field data from 57 respondents. The results of the study were presented in 4 themes: 1) the assessment of the potential of a community to lead oneself to the goal of developing the occupation potential, 2) the change outcome of the target group, 3) the change in the target group and their participation in activities under the program and activities of the community enterprise 4) the social impact and its utilization. The research showed that after the potential development project was run, the target audience has changed in terms of skills and ability to the marketing communication in higher. They were changed from the passive audience to the active audience who could show the participation, the reflection, the self-acceptance, and the rejection action. There has been a change in participation in the program at different levels. The participation in basketry craft development activities remained at the level of “Marginal Participation,” which was different from the

marketing communication activities. The skill development activities in cost accounting were at the “Partial Participation” level. It was found that the target group participated in the “Full Participation” level activities related to the benefits management, including setting the selling price, allocating marketing expenses (which has never been), and accepting and refusing feedback to improve the innovation of Klum-semi-automatic sharpeners.

Keywords: Community Potential, Community Base, Community Participation

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพของชุมชนโดยเน้นฐานภูมิปัญญา ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นเป็นแนวทางการพัฒนาที่ช่วยปรับสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วตามระบบทุนนิยมกับการพัฒนาทางจิตใจทั้งในด้านความสุข ความภาคภูมิใจในตนเองให้กับผู้คนในสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ และกำลังเป็นทิศทางการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนในปัจจุบัน

บทความเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ” เป็นผลงานจากการทำวิจัยควบคู่ระหว่างที่ผู้วิจัยเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ “การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้มของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน” เป็นหนึ่งในโครงการเพื่อส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยได้ทุนสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ประจำปีงบประมาณ 2563 ที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ 2 ประการได้แก่ 1) พัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน 2) พัฒนาวัตถกรรมเครื่องเหลาคลุ้มกิ่งอัดโนมิติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานจักสานคลุ้ม โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการทั้งสิ้น 7 กิจกรรมหลักที่มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นสมาชิก

ของวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโนและเป็นกลุ่มผู้ด้วยโอกาสทางรายได้
จำนวน 57 ราย (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่
ในพื้นที่รอยต่อของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง เขตพื้นที่อนุรักษ์หน่วยพิทักษ์น้ำตก
กรุงชิง สมาชิกส่วนใหญ่ของวิสาหกิจฯ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เป็นกลุ่ม
แรงงานนอกระบบในภาคเกษตรและบริการที่ขาดสวัสดิการรองรับ มีรายได้เฉลี่ย
ต่อคนไม่เกิน 6,500 บาทต่อเดือน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ จึงถือเป็นชุมชน
ที่ขาดโอกาสในหลาย ๆ ด้าน อย่างไรก็ตามชุมชนทุ่งโนมีต้นทุนอยู่หลากหลายมิติ
ทั้งต้นทุนคุณค่า ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และระบบสังคมวัฒนธรรมแบบเครือญาติ
ที่เข้มแข็ง ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาต่อยอดไปสู่การประกอบอาชีพได้ โดย
โครงการฯ ได้ต่อยอดการประกอบอาชีพจักสานจากพืชคลุ้มของชุมชนที่ได้เริ่มต้น
มาแล้วในระยะหนึ่งภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
โครงการฯ มุ่งเน้นการสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาเรียนรู้ของสมาชิกวิสาหกิจ
ชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน โดยเน้นใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แตกต่างไป
จากการขับเคลื่อนก่อนหน้าที่มุ่งเน้นการรวมกลุ่มโดยมีหน่วยงานภาคเอกชนและ
ภาครัฐเป็นกลไกหลักในการดำเนินกิจกรรม และมีสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเป็น
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้กิจกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่มถูกขับเคลื่อนตามแผนงาน
กิจกรรมของหน่วยพัฒนาอาชีพต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน โครงการพัฒนาศักยภาพ
ในการประกอบการอาชีพฯ ที่ดำเนินการไปพร้อมการสร้างการมีส่วนร่วมผ่าน
การสื่อสารในรูปแบบกระบวนการสะท้อนคิดต่อปัญหาและการสื่อสารแบบมี
ส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมสู่เป้าหมาย การยอมรับและปฏิเสธกิจกรรมด้วย
เงื่อนไขอิสระของตัวชุมชนเองถูกนำมาผสมผสานเข้ากับกิจกรรม การให้ “ความรู้”
ที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพจักสาน ใน 3 ด้าน ได้แก่

1. ทักษะเฉพาะอาชีพ – การประกอบการด้วยตนเองและปฏิบัติงานจริงใน
ชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาทักษะด้านการจักสาน ในการออกแบบผลิตภัณฑ์
ใหม่และลวดลายต่าง ๆ

2. ทักษะการบริหารจัดการสำหรับศตวรรษที่ 21 – ความสามารถในการ
ปรับตัว การใช้เทคโนโลยีเพื่อสื่อสารการตลาด และการใช้นวัตกรรมเพื่อ
เพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต ได้แก่ การออกแบบและพัฒนาระบบการ
ตลาดออนไลน์และระบบการสั่งซื้อล่วงหน้า การพัฒนานวัตกรรมเครื่องเหลาคลุ้ม

กึ่งอัตโนมัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

3. ทักษะชีวิตด้านเศรษฐศาสตร์ – การจัดทำบัญชี บัญชีต้นทุน ความเข้าใจเรื่องภาษี ผ่านกระบวนการฝึกอบรมทักษะการทำบัญชี การวางระบบ คลังสินค้า การจัดการระบบหน้าร้านเพื่อให้เกิดสินค้าหมุนเวียนของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน

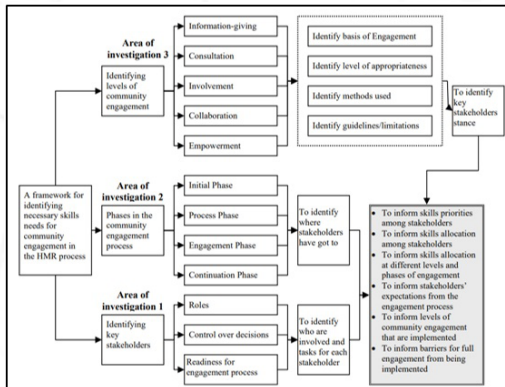
บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการการพัฒนาศักยภาพในการ ประกอบอาชีพจักสานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้าน หุ้งใน และเพื่อชี้ให้เห็นข้อจำกัดและการปรับวิธีการในการประยุกต์ใช้การสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ให้สอดคล้องกับการพัฒนา ศักยภาพของชุมชน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ยึดการตอบสนองความต้องการของชุมชน (Community-based) เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา เพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ สามารถเข้าถึง สร้างความเข้าใจและเกิดการยอมรับจากคนใน ชุมชนและท้องถิ่น กาญจนา แก้วเทพ (2548) และ จินตวิร์ เกษมสุข (2561) ได้สรุปไว้ว่า ความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมต้องประเมินจากความรู้สึกของ การเป็นเจ้าของชุมชน (Sense of Community) และการเป็นเจ้าของกระบวนการ การทำงานร่วมกันมากกว่าความสำเร็จของผลลัพธ์ของกระบวนการ ซึ่งหมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการตัดสินใจร่วม ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองในทุกระดับขั้นตอนอย่างสมัครใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและประเมินศักยภาพของชุมชนในการนำตนเองสู่เป้าหมาย การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายกับการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการพัฒนาและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างกรอบการวิจัยจากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางการสื่อสารและทฤษฎีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และได้ประยุกต์กรอบแนวคิดการจัดจำแนกทักษะที่จำเป็นในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ HMR ของ Kasim, Alexander & Hudson (2009) ขึ้นเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการจัดจำแนกทักษะที่จำเป็นในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ HMR

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

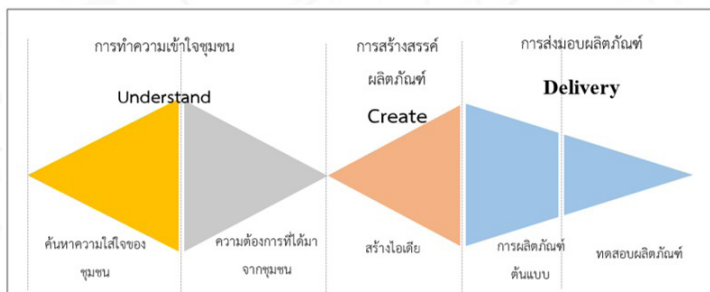
แนวคิดการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

แนวคิดด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมนั้นมีผู้ให้นิยามความหมายไว้อย่างหลากหลาย อาทิ เจริญเนตร แสงดวงแข (2563) ได้นำเสนอแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่สำคัญของการสื่อสารชุมชนเพราะสามารถกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างทักษะการสื่อสาร การสร้างสื่อให้กับชุมชนเพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสาร ส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและ

ทักษะของตนเอง ชุมชนได้แสดงความรู้สึกต่อปัญหาแนวทางและวิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้ง วิธีการแก้ปัญหาจากทักษะของชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของประเด็นร่วมอีกด้วย ได้แก่ การสื่อสารเพื่อระดมความร่วมมือจากคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ การสื่อสารเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การจะดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพฯ ที่ต้องการความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการประเมินการมีส่วนร่วมในระหว่างการดำเนินกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง ดังที่ จินตวิทย์ เกษมสุข (2561) กล่าวไว้ว่าจำเป็นต้องมีการประเมินจากความรู้สึกของการเป็นเจ้าของชุมชน (Sense of Community) และการเป็นเจ้าของกระบวนการ การทำงานร่วมกันมากกว่าความสำเร็จของผลลัพธ์ของกระบวนการ ผู้วิจัยต้องแสวงหากระบวนการที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชนซึ่งหมายถึงการให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการตัดสินใจร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหของชุมชนเองในทุกระดับขั้นตอนอย่างสมครใจ

แนวคิดการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

การ Analysis Process ด้วยการ Break Process to Work Flow แดกระบวนการโดยการประยุกต์หลักการคิดเชิงออกแบบของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford d. school) ร่วมกับ Double Diamond Diagram

ภาพที่ 2 Design Thinking & Double Diamond Diagram
(ไพบรมา อิศรเสนา ณ อยุธยา, 2561: 24)

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพการจักสานคลุ้ม ของวิสาหกิจชุมชน จักสานคลุ้มบ้านทุ่งในครั้งนี้ใช้การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (Participation Research) ควบคู่กับการสังเกตการณ์ของนักวิจัยพัฒนา (Observational Method) โดยได้ออกแบบการวิจัยไว้ ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

เป็นกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในจำนวน 21 คน และเป็นผู้ที่ประสงค์เข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้ม จำนวน 36 คน กลุ่มเป้าหมายเข้ารับการฝึกอบรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานในอาชีพประจำของตนเองโดยการจัดสรรเวลาเข้าร่วมกระบวนการอบรม โดยมีแกนนำกลุ่มซึ่งเป็นกรรมการของวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยพัฒนาอาชีพ มีบทบาทร่วมสะท้อนคิด ประเมินประสิทธิภาพของตัวกิจกรรมและเสนอแนวทางปรับเปลี่ยน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพส่วนบุคคล (Human Skill) และศักยภาพของกลุ่ม

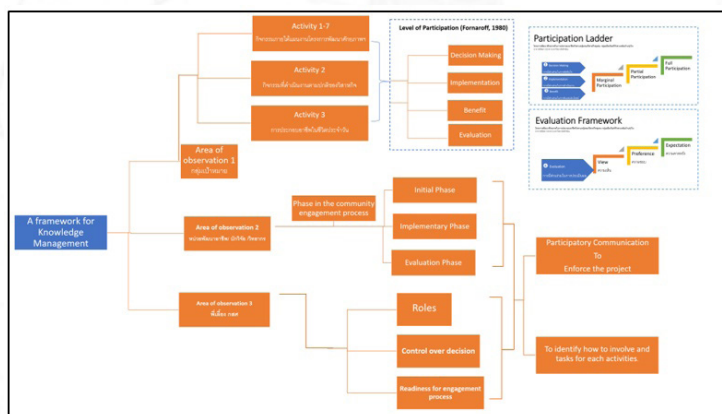
1. กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน
2. หน่วยพัฒนาอาชีพ / แกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรม
3. กลุ่มครอบครัว/ เยาวชนบุตรหลานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บข้อมูล ด้วยเครื่องมือแบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วม (Observational Checklist) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อประเมินผลในระหว่างการทำนิตกิจกรรมและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนา ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือแบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในการวัดความเปลี่ยนแปลงของชุมชน และใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในการวัดทั้งการเปลี่ยนแปลง และวัดศักยภาพในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยใช้คณะผู้ประเมินจากภายนอก (ซึ่งไม่ใช่ นักวิจัยและนักพัฒนา และไม่ใช่แหล่งทุน) ในการทำสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อประเมินความเปลี่ยนแปลงและศักยภาพของชุมชน นำมาทวนสอบกับความเห็นของทีมพี่เลี้ยง กศศ.ที่ได้ประเมินไว้ในระบบอย่างเป็นอิสระ

วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตามธรรมชาติ (Natural Observation) โดยตัวผู้วิจัยซึ่งอยู่ในบทบาทของผู้รับผิดชอบโครงการ ใช้วิธีการร่วมสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้ วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด “Design Thinking” และทฤษฎีการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ของ Fornaroff (1980) ผสานกับหลักการ Participation ladder 3 ระดับขั้น สามารถสรุปเป็น “Conceptual Framework” ได้ ดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพของวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษา

บทความวิจัยฉบับนี้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 4 ประการคือ 1) ผลการประเมินศักยภาพของชุมชนในการนำตนเองสู่เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ 2) ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย 3) การเปลี่ยนแปลงในตัวกลุ่มเป้าหมายกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายใต้แผนงานและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน 4) ผลกระทบทางสังคมและการนำไปใช้ประโยชน์

1. ผลการประเมินศักยภาพของชุมชนในการนำตนเองสู่เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยวิเคราะห์กลุ่มผลตามหลักการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ชุมชน (Understand) ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ 2 ประเด็นสำคัญ คือ ลักษณะทางสังคม (Sociographic Data) ความใส่ใจของชุมชนและศักยภาพในการพัฒนาตนเองสู่เป้าหมาย

1.1 ลักษณะทางสังคม (Sociographic Data) กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตโควิด-19 กลุ่มเป้าหมายจำนวน 21 คนเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน ที่ได้ร่วมก่อตั้งและดำเนินการวิสาหกิจชุมชนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 และจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน ในปี พ.ศ. 2562 โดยวิสาหกิจมีรายได้ต่อปีประมาณ 20,000 บาท และ 50,000 บาทตามลำดับด้วยสถานการณ์โควิด-19 ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 ประสบปัญหาได้รับผลกระทบทำให้ยอดขายจำหน่ายผลิตภัณฑ์ลดลง ยอดรายได้ที่มีไม่สามารถรองรับจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีได้ หน่วยพัฒนาอาชีพจึงได้เสนอขอทุนโครงการพัฒนาศักยภาพการจักสานคลุ้ม ฯ โดยมีเป้าหมายพัฒนาทักษะความสามารถพัฒนานวัตกรรมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน และให้สามารถขยายกลุ่มเป้าหมายตอบสนองรองรับผู้ได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้นอีก 29 รายในชุมชนบ้านทุ่งโน จึงรวบรวมเป็นกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ได้จำนวนทั้งสิ้น 57 คน และได้ทุนสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยมีข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจในระหว่างดำเนินโครงการ ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนของกลุ่มเป้าหมาย

ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย	จำนวนคน
1. กลุ่มสมาชิกแรกเริ่มของวิสาหกิจฯ	14
2. กลุ่มแกนนำ (หน่วยพัฒนาอาชีพ)	7
3. กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เข้าร่วมโครงการฯ	29
4. กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ขอเข้าร่วมโครงการฯ (หลังดำเนินโครงการมาแล้ว 4 เดือน)	31
รวม	57

ตารางที่ 2 อาชีพของกลุ่มเป้าหมาย

อาชีพ	จำนวนครั้งที่ 1 (คน) เริ่มต้นโครงการ	จำนวนครั้งที่ 2 (คน) ผ่านไป 4 เดือน	เปลี่ยนแปลง (คน)
1. แรงงานนอกระบบ (ค้าขาย/รับจ้างทั่วไป)	13	0	-13
2. ผู้สูงอายุ	5	7	+2
3. ผู้ว่างงาน	1	3	+2
4. แรงงานนอกระบบ (เกษตรกรกรรม)	31	40	+9
5. แรงงานนอกระบบ (บริการ)	0	7	+7
รวม	50	57	+7

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบในภาคเกษตรกรรม บางส่วนรับจ้างทำงานในสวนยางพารา สวนผลไม้ และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยกลุ่มเป้าหมายที่สมัครมาเพิ่มเติมในรอบที่สองนั้นทั้ง 7 คนเป็นแรงงานนอกระบบในภาคบริการ เนื่องจากในพื้นที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้าน

ท่งในนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีสถานที่พักประเภทรีสอร์ตและโฮมสเตย์ กลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มเติมมาล้วนเป็นลูกจ้างชั่วคราวที่ไม่ได้อยู่ในระบบสวัสดิการใด ๆ

ตารางที่ 3 รายได้และสัดส่วนหนี้สินของกลุ่มเป้าหมาย

รายได้รวมต่อเดือน	จำนวนคน	มีหนี้สินเล็กน้อย
1. ต่ำกว่า 3,000 บาท	3	0
2. 3,001 - 4,000 บาท	18	11
3. 4,001 - 5,000 บาท	9	9
4. 5,001 - 6,500 บาท	11	10
5. 6,501 - 8,000 บาท	2	0
6. 8,001 - 11,000 บาท	14	0
รวม	57	30

* หนี้สินจากการยังชีพและไม่ถึงร้อยละ 25 ของรายได้รวมต่อเดือน

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จำนวน 41 คน เป็นกลุ่มที่มีรายได้รวมต่อเดือนต่ำกว่า 6,500 บาทและในจำนวนนี้มีจำนวน 30 คน ที่มีหนี้สินซึ่งกลุ่มเป้าหมายประเมินตนเองว่าเล็กน้อย (หนี้สินจากการยังชีพและไม่ถึงกึ่งหนึ่งของรายได้รวมต่อเดือนและสามารถจัดการหมุนวนชำระได้) ในขณะที่กลุ่มเป้าหมายอีกจำนวน 16 คน เป็นผู้มียาได้รวมต่อเดือนระหว่าง 6,501 - 11,000 บาท แต่ได้ระบุว่าเป็นผู้มีหนี้สินเกินร้อยละ 50 ของรายได้รวมต่อเดือนของตนเอง และยังต้องชำระต่อเนื่องเป็นระยะยาว เมื่อพิจารณาจากข้อมูลอาชีพที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นอาชีพที่มั่นคงประกอบกับระดับรายได้ที่ต่ำ หรือแม้ในกลุ่มที่รายได้เกินกว่า 6,501 บาทต่อเดือนก็ไม่ใช่ว่าได้ที่เสถียรเพราะมาจากการประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง (แรงงานนอกระบบ) กลุ่มเป้าหมายของโครงการจึงเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2 ความใส่ใจของชุมชนและศักยภาพในการพัฒนาตนเองสู่เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายมีศักยภาพในการต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความหมายทั้งในมิติคุณค่าและมูลค่า ผลิตภัณฑ์ จักสานคลุ้มของกลุ่มวิสาหกิจบ้านทุ่งในมีศักยภาพที่จะต่อยอดได้อีกมาก ด้วยความน่าสนใจของวัตถุดิบ คือ “คลุ้ม” ซึ่งเป็นพืชมีคุณค่าต่อระบบนิเวศ โดยเฉพาะผืนป่าต้นน้ำ ต้นทางของทรัพยากร นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จาก “คลุ้ม” ยังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ของพื้นที่ภาคใต้และชุมชนทุ่งใน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้ป่าเขาหลวงซึ่งเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญของพื้นที่ภาคใต้ ทำให้มีศักยภาพในการสร้างเรื่องราว (Story Telling) เพื่อขยายการรับรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง เมื่อได้รับการต่อยอดด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และการพัฒนานวัตกรรม (Innovative Development) ที่โครงการฯ เข้าไปดำเนินงานทำให้ “จักสานคลุ้ม” เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีศักยภาพในการขยายผลให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและมูลค่าได้ โดยมีความน่าสนใจในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ คือ คลุ้ม ซึ่งเป็นพื้นที่ท้องถิ่นหรือทรัพยากรธรรมชาติของภาคใต้ ที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เนื่องจากคุณสมบัติของคลุ้มที่สามารถเจริญเติบโตร่วมกับต้นไม้ใหญ่ได้ ไม่ว่าจะเป็นในในพื้นที่ป่าหรือในสวนยางพารา และมีคุณสมบัติที่น่าสนใจ ทั้งในมิติของการใช้งานและประโยชน์ต่อระบบนิเวศภูเขา พืชคลุ้มมีอยู่ทั้งในพื้นที่ป่าโดยรอบและในพื้นที่อยู่อาศัย ในสวนยางพารา วิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในจึงตั้งอยู่ในพื้นที่ “Supply Chain” ขนาดใหญ่

1.2.2 ภูมิปัญญา การใช้ประโยชน์จาก “คลุ้ม” และ “จักสาน” ซึ่งเป็นความรู้ความสามารถ และทักษะดั้งเดิมของชุมชนทุ่งใน ที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ เป็นองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาและทำให้คนในชุมชนมีความผูกพันกันเหมือนเครือญาติอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่มีคุณค่าควรได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดต่อชุมชนรุ่นหลัง

1.2.3 วิถีชีวิต วิถีชีวิตของชุมชนทุ่งในมิติของความเป็นชุมชนคนต้นน้ำที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ (ป่าต้นน้ำ) ได้อย่างยั่งยืน เป็นวิถีชีวิตที่มีความหมายเป็นเนื้อหาข้อมูลที่มีศักยภาพในการสร้างเรื่องราวที่สามารถถ่ายทอดสื่อสารให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งในให้น่าสนใจและมีคุณค่า ทั้งในมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน โดยในพื้นที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ใกล้กับอุทยานแห่งชาติเขาหลวงนั้น

ทำให้มีทรัพยากรพืชพรรณที่หลากหลาย นอกจาก พืชคลุม ยังมีดอกหญ้า ไม้ไผ่ ใบไผ่ และอีกหลากหลายที่จะสามารถนำมาเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้ในอนาคต

1.2.4 ฐานทางประวัติศาสตร์และปราชญ์ชุมชน นอกจากฐานทรัพยากรพืชคลุมกับพื้นที่ป่า (Supply Chain) ขนาดใหญ่แล้ว พื้นที่บ้านทุ่งในยังมีฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ยาวนาน ตั้งแต่เรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาเกี่ยวกับคลองกลาย ศาลาพ่อท่านกลายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ ประวัติศาสตร์ของแก่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกตัญญูตาของชุมชน อาทิ “แก่งย่านัด กับ คำสาปแช่งของมารดาต่อบุตรชายผู้กตัญญู” รวมถึงประวัติศาสตร์การเป็นแหล่งทำเหมืองแร่ และเป็นเส้นทางเดินเท้าออกสู่ทะเลและการค้าสำเภาในยุคก่อน ฐานทางประวัติศาสตร์ที่เข้มแข็งนี้เอื้อประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างกระบวนการสื่อสารการตลาดเป็นเรื่องราว “Story Telling” นอกจากนี้ ปราชญ์ชุมชน เป็นอีกหนึ่งฐานทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนที่สามารถดึงจุดต่อยอดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี อาทิ คุณยายปุก ผู้มีเรื่องเล่ามากมายของชุมชน ลุงนง นักสานคลุ้มวัยชรา (80 ปี) หรือ คุณตาคราม ผู้มีฝีมือด้านการจักสาน หวายและการทำไม้กวาดดอกหญ้าและอีกหลายท่าน ปราชญ์ชุมชนเหล่านี้เป็นผู้มีความสามารถและเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนในชุมชน สามารถเป็น “หัวใจสำคัญ” ในการสื่อสารสร้างเรื่องราวของชุมชนบ้านทุ่งใน และมีศักยภาพที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือเป็นวิทยากรของชุมชน ฐานทางประวัติศาสตร์และปราชญ์ชุมชนที่เข้มแข็งของชุมชนบ้านทุ่งในจะมีส่วนส่งเสริมการสร้าง “Brand” ของวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในช่วยพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารการตลาดได้

1.2.5 ความเข้มแข็งของระบบเครือข่าย ชุมชนบ้านทุ่งใน เป็นชุมชนเก่าแก่และเป็นเครือข่าย มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากชุมชนอื่นอยู่บ้างในยุคเก่าก่อน (เกินกว่า 50 ปีในยุคสมัยการทำเหมืองแร่) ผู้คนในชุมชนจึงมีความสนิทสนมกลมเกลียวในลักษณะเครือข่าย ส่งผลให้ยึดมั่นในค่านิยมและประเพณีเพื่อผسانและรักษาความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน อาทิ การเคร่งครัดต่อการร่วมพิธีกรรมทางศาสนา งานบวช งานแต่ง งานศพ ซึ่งเป็นงานประเพณีที่สะท้อนความเหนียวแน่นของระบบเครือข่ายเป็นอย่างดี บ้านทุ่งในจึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามัคคี คุณลักษณะนี้ส่งผลทั้งด้านดีที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ไม่ยาก แต่ในทางตรงข้ามสามารถเป็นอุปสรรคต่อระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมที่มีระยะ

โครงการสั้น เพราะอาจได้รับผลกระทบจากงานตามประเพณีที่ไม่สามารถกำหนด
กะเกณฑ์เวลาล่วงหน้าได้ อาทิ งานศพ โดยชุมชนจะหยุดกิจกรรมทุกอย่างเพื่อไป
ร่วมงาน

2. ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย ความเปลี่ยนแปลงที่
เกิดขึ้นหลังจากการดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการจักสานคลุ้มมีทั้งสิ้น
5 ประการดังนี้

2.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้ม บ้านทุ่งในมีรายได้จากการผลิต
สินค้าเพิ่มมากขึ้น จากเดือนละ 4,000 - 6,000 บาทเป็น เดือนละ 10,000 - 15,000
บาท

2.2 รายได้ของกลุ่มถูกจัดแบ่งเป็นสัดส่วนหลังจากหักต้นทุน ซึ่งรวมถึง
ค่าแรงของผู้จักสานได้แล้วจะเหลือกำไรประมาณร้อยละ 15 ถูกเก็บเข้าสู่บัญชีกลุ่ม
ซึ่งไม่เคยถูกจัดแบ่งส่วนค่าการตลาดอย่างชัดเจน หลังการวิจัยกลุ่มได้จัดแบ่งส่วน
ค่าการตลาดเก็บไว้ร้อยละ 10 ทำให้กลุ่มมีความคล่องตัวในการขับเคลื่อนทำงาน
มากขึ้น ด้วยสถานการณ์โควิดจึงทำให้ยอดการขายค่อนข้างคงที่ ลูกค้านิยมและ
โทรสอบถามมากขึ้นแต่ตัดสินใจซื้อน้อยลงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหน่วย
พัฒนาอาชีพ

2.3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในเดิมมีระบบใน
การบริหารจัดการสื่อสารการตลาดและการค้าขายบนออนไลน์ ผ่านเพจจักสาน
คลุ้มบ้านทุ่งใน ที่มีเจ้าหน้าที่ประสานงานของหน่วยงานมูลนิธิไทยรักษ์ป่าเป็นผู้ดูแล
เมื่อเข้าสู่การดำเนินงานร่วมกับโครงการวิจัย เกิดการอบรมและให้ความรู้รวมทั้ง
ดึงสมาชิกของกลุ่มสามารถดำเนินการด้านการสื่อสารได้มาอบรมแบบ “Learning
by doing” และให้สมาชิกในกลุ่มเรียนรู้การมีส่วนร่วมแชร์ข้อมูล การติดต่อหาก
เพื่อให้เกิดการสืบค้นมาถึงตัวผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ
และกลายเป็นช่องทางหลักในการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่ม
มากขึ้น

2.4 กลุ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักจากงานประชาสัมพันธ์
ภายใต้กิจกรรมของโครงการ เกิดการสนับสนุนจากเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งใน
ระดับจังหวัดและในระดับประเทศ มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น
ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนและผลักดันขึ้นจดทะเบียน
โอท็อป มหาวิทยาลัยในพื้นที่นำเข้าสู่โครงการวิจัย U2T เป็นต้น

2.5 เกิดการสร้างต้นแบบเครื่องผ่าคลุ้มที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจักสานให้รวดเร็วขึ้น จากเดิมที่ต้องใช้แรงงานคนในการผ่าเส้นคลุ้มซึ่งมีผู้สามารถทำได้เฉพาะช่างชำนาญการเพียง 1 ราย การสร้างเครื่องต้นแบบช่วยให้ผ่าได้รวดเร็วขึ้น แต่ยังไม่สามารถระบุค่าประสิทธิภาพได้อย่างชัดเจนด้วยอยู่ระหว่างการพัฒนาต่อยอดเพิ่มเติม

3. การเปลี่ยนแปลงในตัวกลุ่มเป้าหมายกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ภายใต้แผนงานและกิจกรรมของวิสาหกิจ

3.1 ด้านการเรียนรู้ (เช่น ทักษะด้านเศรษฐศาสตร์ครัวเรือน, การวางแผนชีวิต, การเรียนรู้ตลอดชีวิต) กลุ่มเป้าหมายมีทัศนคติที่ดีต่อตัวการพัฒนาอาชีพโดยใช้การพัฒนากระบวนการในตนเอง และการมุ่งผลักดันวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มไปสู่เป้าหมาย โดยปรากฏข้อมูลยืนยันจากการสัมภาษณ์เดี่ยวโดยผู้ประเมิน ดังนี้

3.2 ด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม จากผลการสังเกตของผู้วิจัยตลอดการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาพบว่า กลุ่มเป้าหมายกล้าแสดงออกมากขึ้น และเชื่อมั่นในตนเอง กล้าสะท้อนคิดและปฏิเสธ

ก่อนการดำเนินโครงการ กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะมีลักษณะของ "Passive Audience" ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาของกิจกรรมมากนัก แม้จะมีความคิดเห็นก็ไม่กล้าแสดงออก แต่อยู่ในฐานะของผู้รับฟังและผู้ปฏิบัติตาม แต่เมื่อโครงการดำเนินกิจกรรมประเภทผลักดันกระบวนการ และผู้รับผิดชอบโครงการปรับวิธีการเป็นการมุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ประสานงานกิจกรรมย่อย จัดประชุมแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ กลุ่มเป้าหมายจึงเริ่มขยับสู่การมีส่วนร่วมในระดับ "Partial Participation" และ "Full Participation" ในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น อาทิ การปรับเปลี่ยนวิธีการและระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในช่วงสถานการณ์วิกฤตโควิด-19 และ สถานการณ์น้ำท่วมจังหวัดนครศรีธรรมราชในเดือนธันวาคม 2563 ผู้รับผิดชอบโครงการและหน่วยพัฒนาอาชีพได้ปรับวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายด้วย 2 วิธีการ ดังนี้

3.2.1 การสร้างการมีส่วนร่วมแบบ "หุ้นส่วน" คือ ให้เป็นผู้ร่วมจัดการงบประมาณกิจกรรมย่อยต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้สึกต้องรับผิดชอบร่วมกัน และพยายามผลักดันกิจกรรมให้ออกมาให้สำเร็จ

3.2.2 ผลักดันให้เกิดการประชุมแบบธรรมชาติของชุมชนโดย

ไม่มีหน่วยพัฒนาอาชีพ ชุมชนพูดคุยกันเองในกลุ่มเล็ก ๆ / การบอกเล่าความรู้สึก (สะท้อนคิด) มายังตัวกลางคือ ประธานวิสาหกิจ และ เภรัญญิก รวมถึงกรรมการคนอื่น ๆ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้สึกที่แท้จริงและเป็นจุดเปลี่ยนอย่างสำคัญในการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ทั้งนี้ สามารถสรุปผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยระดับการมีส่วนร่วม “Level of Participation (Fornaroff, 1980) และ “Participation Ladder” ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 การมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมการพัฒนา

Level of Participation (Fornaroff, 1980)	Participation Ladder		
	Marginal Participation	Partial Participation	Full Participation
Decision Making การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	- การตัดสินใจรับคำสั่งซื้อแบบ Big Lot (กลุ่มเป้าหมายยังคงอยู่ภายใต้คำแนะนำของหน่วยงานสนับสนุนจากภายนอกที่เกี่ยวข้อง)	(ไม่มี)	- การยอมรับปฏิเสศ ให้เกิดการปรับปรุงนวัตกรรมเครื่องเลากลุ่มกิ่งอัดโนมัต
Implementation การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	- ทั้ง 7 กิจกรรม - การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาฝีมือด้านการจักสาน	- การประสานงานจัดกิจกรรมอบรมสัมมนา/ การจัดประชุม - กิจกรรมการสื่อสารการตลาด และ กิจกรรมพัฒนาทักษะทางบัญชีต้นทุน	- การเป็นนักวิจัย (นวัตกรรม) สำรวจพื้นที่ปลูกกลุ่มและกลุ่มตามธรรมชาติในพื้นที่ชุมชน

Level of Participation (Fornaroff, 1980)	Participation Ladder		
	Marginal Participation	Partial Participation	Full Participation
Benefit การมีส่วนร่วมในการ จัดสรรผลประโยชน์	(ไม่มี)	(ไม่มี)	- การกำหนดราคา ขายผลิตภัณฑ์ การจัดสรรค่า ใช้จ่ายทางการ ตลาด/ค่าตอบแทน การทำงาน ด้านการตลาด
Evaluation	View	Preference	Expectation
การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล	- การสะท้อนความ ต้องการเครื่องเลา คลุ้ม	- การร่วมออกแบบ เครื่องเลาคลุ้มกึ่ง อัตโนมัติ - กิจกรรมประชุม กลุ่มย่อยเพื่อสร้าง “Requirement” เครื่องเลาคลุ้มกึ่ง อัตโนมัติ	- การสะท้อน คิดตอบรับและ ปฏิเสธ และตั้ง คำถามประเมิน รับเรื่องเมื่อ นวัตกรรมเครื่อง เลาคลุ้มกึ่ง อัตโนมัติ

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมการพัฒนาฝีมือจักสานนั้นยังคงอยู่ในระดับ “Marginal Participation” ตลอดระยะเวลาโครงการฯ ในขณะที่กิจกรรมสื่อสารการตลาด กิจกรรมพัฒนาทักษะทางบัญชีต้นทุนอยู่ในระดับ “Partial Participation” และพบว่ากิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในระดับ “Full Participation” นั้นจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการผลประโยชน์ “Benefit” ได้แก่ การกำหนดราคาขาย การจัดสรรค่าใช้จ่ายทางการตลาด (ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน) รวมถึงการยอมรับ ปฏิเสธ ให้เกิดการปรับปรุงนวัตกรรมเครื่องเลาคลุ้มกึ่งอัตโนมัติ

3.3 การยกระดับคุณภาพชีวิต (เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร)
โครงการได้ช่วยเพิ่มทักษะใหม่ที่จำเป็น (Reskill) และเสริมทักษะในบริษัทใหม่

(Upskill) และยกระดับคุณภาพชีวิตภายในของกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

3.3.1 ทักษะเฉพาะอาชีพ – การประกอบกรด้วยตนเองและปฏิบัติงานจริงในชุมชน ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาทักษะด้านการจักสานในการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่และลวดลายต่าง ๆ

3.3.2 ทักษะการบริหารจัดการสำหรับศตวรรษที่ 21 – ความสามารถในการปรับตัว การใช้เทคโนโลยีเพื่อสื่อสารการตลาด และการใช้นวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต ได้แก่ การออกแบบและพัฒนาระบบการตลาดออนไลน์และการระบบการสั่งซื้อล่วงหน้า การพัฒนาเครื่องเหลาคลุ้ม

3.3.3 ทักษะชีวิตด้านเศรษฐศาสตร์ – การจัดทำบัญชี การออมรายรับ/รายจ่าย ได้แก่ การฝึกอบรมทักษะ การทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3.3.4 ชุมชนมีศักยภาพในการต่อยอดให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความหมาย ทั้งในมิติคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ “จักสานคลุ้ม” ของกลุ่มวิสาหกิจบ้านทุ่งใน มีศักยภาพที่จะต่อยอดได้อีกมาก ด้วยความน่าสนใจของวัตถุดิบคือ “คลุ้ม” ซึ่งเป็นพืชมีคุณค่าต่อระบบนิเวศ โดยเฉพาะผืนป่าต้นน้ำ ต้นทางของทรัพยากร นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จาก “คลุ้ม” ยังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ของพื้นที่ภาคใต้และชุมชนทุ่งใน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้ป่าเขาหลวง ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญของพื้นที่ภาคใต้ ทำให้มีศักยภาพในการสร้างเรื่องราว (Story Telling) เพื่อขยายการรับรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง เมื่อได้รับการต่อยอดด้วยความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และการพัฒนานวัตกรรม (Innovative Development) ที่โครงการฯ เข้าไปดำเนินงาน ทำให้ “จักสานคลุ้ม” เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีศักยภาพในการขยายผลให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและมูลค่าได้

3.4 ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และสนับสนุนความสามารถของกันและกัน เกิด คุณภาพชีวิตภายใน - เกิด Self Esteem ที่จะเป็นแรงจูงใจและผลักดันไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนของกลุ่มในอนาคต

3.4.1 ผู้สืบทอดงานจักสานคลุ้มคนสำคัญ หรือเป็น "ใจสำคัญ" ของกลุ่ม สามารถ Upskill ของตนเองจากช่างผู้ชำนาญงานจักสาน ไปสู่การเป็นวิทยากร มีความสามารถในการถ่ายทอด การสอนได้

3.4.2 Admin เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นนักขายได้และสามารถบริหารเพจได้และเป็นช่องทางหลักในปัจจุบัน

4. ผลกระทบทางสังคมและการนำไปใช้ประโยชน์

4.1 ครอบคลุม: ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับครอบครัว มาปรากฏชัดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นบุตรหลานของกลุ่มเป้าหมาย ที่มาร่วมทำกิจกรรมด้วย และเป็นไปด้วยดี (เกินกว่าที่คาดหมายไว้) เป็นข้อสังเกตว่า การทำกิจกรรมครั้งนี้มีส่วนร่วมกันทั้งครอบครัว

4.2 ชุมชน

4.2.1 วิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มได้รับการตอบรับจากชุมชน รอบข้างดีมากขึ้น

1) กลุ่มมีชื่อเสียงมากขึ้นหลังจากเข้าร่วมโครงการของ กสศ.ครั้งนี้ ทำให้ชุมชนมองเห็นว่าได้สร้างประโยชน์และชื่อเสียงให้กับชุมชน บ้านทุ่งโน และอำเภอนบพิตำ ด้วย

2) ชุมชนมองเห็นประโยชน์ของงานจักสานคลุ้มมากขึ้น มีโรงเรียนบ้านหนองหว้า ตำบลลิงชัน อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช นำนักเรียนมาเยี่ยมชมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน

3) การเปลี่ยนท่าทีของกลุ่มผู้นำชุมชนบางส่วนซึ่งเคย ปฏิเสธ (ไม่ให้ความร่วมมือมากนักเมื่อมีการเชิญร่วมกิจกรรมของกลุ่ม) มาแสดงท่าที ยอมรับโดยการนำเรื่องราวของกลุ่มไปสื่อสารในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน บ่งบอก ความภูมิใจว่าเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน

4) จากกิจกรรมที่ 8 มีการเปิดรับสมาชิกผู้ประสงค์ให้ใช้ พื้นที่ตัดคลุ้มและปลูกคลุ้ม มีผลตอบรับอย่างดีจากสมาชิกในชุมชน ขยายจากหมู่ 8 ไปสู่หมู่ 6 และ 7 ด้วย

4.2.2 มีหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ประสงค์จะสนับสนุน กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโนหลายหน่วยงาน พัฒนาชุมชนได้ ชักชวนให้กลุ่มจดทะเบียนผลิตภัณฑ์โอท็อป และทางกลุ่มได้เริ่มต้นเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังมีการเข้าสนับสนุนของสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัด นครศรีธรรมราชร่วมด้วย

อภิปรายผล

โครงการ “การพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้มของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน” เป็นโครงการเพื่อส่งเสริมศักยภาพในการประกอบอาชีพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 สามารถพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโนได้ ทั้งด้านการนำตนเองสู่เป้าหมายการพัฒนาทักษะอาชีพ เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวกลุ่มเป้าหมายด้านการมีส่วนร่วม และสามารถสร้างผลกระทบในระดับสังคมได้ สามารถพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโนได้ กลุ่มมีรายได้สูงขึ้นร้อยละ 80 แม้จะยังไม่สามารถขยายจำนวนคนที่สามารถจักสานจนขายได้ให้มีจำนวนมากขึ้น แต่ยังคงเป็นทักษะการจักสานในลวดลายพื้นฐาน และยังอยู่ในการดำเนินการพัฒนาต่อเนื่องต่อไป ข้อคิดเห็นสำคัญร่วมกันประการหนึ่งของหน่วยพัฒนาอาชีพและทีมพี่เลี้ยงภาคใต้ของ กสศ. คือ งานจักสานคลุ้มเป็นงานศิลปะที่มีความยากและต้องอาศัยความรัก อาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการขยับความสามารถของกลุ่มเป้าหมายไปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกของการดำเนินการเป็นการจัดรูปแบบการพัฒนาแบบอบรม (Classroom Learning) เมื่อนักวิจัยสังเกตว่าความสนใจ และความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมายน้อยกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ จึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดพื้นที่ รูปแบบของเนื้อหา ที่ตนเองต้องการเรียนรู้ เกิดเป็นการฝึกพัฒนาแบบ Learning by doing เปลี่ยนสถานที่กลับมาสู่พื้นที่ทำงานจักสานในชุมชน เกิดการปรับประยุกต์ทั้งวิธีการและจำนวนกลุ่มเป้าหมายในแต่ละครั้ง นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ กิจกรรมครั้งนี้ได้จุดประกายการขยายกลุ่มเป้าหมายไปสู่เยาวชนซึ่งจะเป็นกลุ่มที่สามารถสืบทอดภูมิปัญญาและกิจกรรมการขายการสื่อสารตลาดให้สอดคล้องกับการตลาดยุคใหม่ได้ในอนาคต และเกิดการขยายผลความสามารถของช่างชำนาญการจักสานไปสู่การเป็นวิทยากร (Upskill) การขยายผลจากกลุ่มผู้สูงอายุไปสู่กลุ่มเยาวชน และมีเห็นทิศทางการขยายตัววิสาหกิจไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญของชุมชนบ้านทุ่งโนได้ในอนาคตอีกด้วย

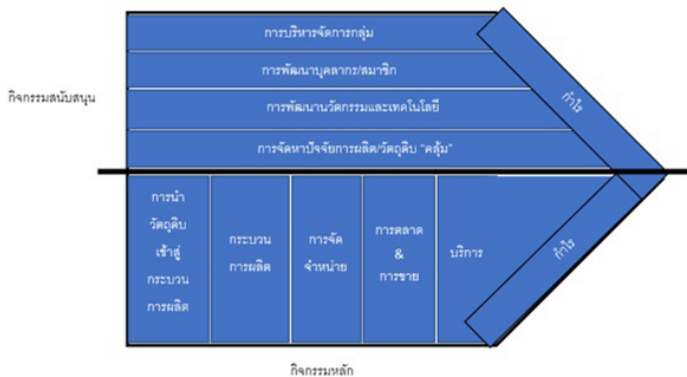
ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

1. แนวทางการขยายผลและการต่อยอดผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้ม

ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค ด้วยแนวคิดห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) การเชื่อมโยงกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพ ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกันเฉพาะการศึกษาดูงานเท่านั้น แต่สามารถเชื่อมโยงกันในเชิงเศรษฐกิจ ได้ด้วยการวิเคราะห์ห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) ซึ่งหมายถึง การพิจารณาถึง กิจกรรมที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับปัจจัยการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการนำวัตถุดิบ ป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิต กระบวนการ จัดจำหน่าย กระบวนการจัดส่งสินค้าสู่ผู้บริโภค และกระบวนการบริการหลังการขาย เพื่อแสวงจุดร่วมและสว่นจุดต่างในการสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มหรือ ผลิตภัณฑ์จักสานอื่นๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ในอำเภอลานสกา อำเภอร่อนพิบูลย์ และในพื้นที่ภาคใต้ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจักสานต้นคลุ้มบ้านวังตง ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล โดยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบ่งขอบเขตของกิจกรรม แล้วส่งต่อคุณค่าในแต่ละช่วงต่อกันไป เพื่อให้เกิดเป็นห่วงโซ่คุณค่า หรือการสร้างคุณค่าหรือประโยชน์อื่น ๆ มาประกอบกันให้เป็นประโยชน์สุดท้ายที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายต้องการ โดยพิจารณาจากกิจกรรมหลักและกิจกรรมสนับสนุนว่าสามารถช่วยให้ได้เปรียบด้านต้นทุน เพิ่มความสามารถในการสร้างความแตกต่างเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งได้หรือไม่ ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนของกิจกรรมได้เป็นอย่างดี เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ ได้ทำงานส่งเสริมซึ่งกันและกัน และทำงานเป็นเครือข่ายกัน หากพิจารณาถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งโน สามารถเชื่อมโยงกับวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้ม หรือกลุ่มจักสานอื่น ๆ ได้ อาทิ

- การจัดหาปัจจัยการผลิต/วัตถุดิบ “คลุ้ม” ร่วมกัน
- การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีร่วมกัน เพื่อยกระดับกระบวนการผลิต
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในระดับ พัฒนาการบริหารจัดการกลุ่ม / การพัฒนาบุคลากร/ การกระบวนการผลิต เช่น รูปแบบผลิตภัณฑ์ ลวดลาย

ภาพที่ 4 ห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) ของกลุ่มวิสาหกิจจักสานคลุ้ม

2. พัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม เพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเติบโตของกลุ่มในอนาคต

ในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับปัจจัยภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งการต่อยอดและขยายผลโครงการการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้ม ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน ควรพิจารณาถึงการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้พัฒนากลุ่มให้มีทักษะในการบริหารจัดการ และเป็นผู้ประกอบการที่มีความเป็นมืออาชีพมากยิ่งขึ้น โดยนำหลักการการบริหารจัดการมาประยุกต์ใช้ เพื่อจัดทำวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) กลยุทธ์ (Strategy) เป้าหมาย ตัวชี้วัด (KPI) และแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ทั้งระยะยาว ระยะกลาง และระยะสั้น โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม (Participation) อาศัยความเป็นผู้นำของประธานกลุ่ม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก “ร่วมกันพัฒนาแผนงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในอย่างมีส่วนร่วม” โดยคัดเลือกประเด็นที่กลุ่มให้ความสำคัญจัดทำก่อน อาทิ ด้านรายได้และการเข้าถึงแหล่งทุน ด้านการตลาด การสร้างความแตกต่างและสร้างเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิก ด้านการจัดการความรู้ โดยมี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะ

การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและพืชกลุ่ม การสานเครือข่าย เป็นต้น เพื่อให้การขับเคลื่อนกลุ่มเป็นไปอย่างมีทิศทางชัดเจน และสามารถวัดผลความสำเร็จได้ที่สำคัญ คือ ตั้งอยู่บนคุณธรรมจริยธรรมที่กลุ่มยึดถือร่วมกัน และควรจัดให้มีการสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่องทั่วถึง เพื่อให้สมาชิกรับทราบถึงความเคลื่อนไหวของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ อันจะก่อให้เกิดเป็น “พลังกลุ่ม” ที่มาจากการร่วมกันวางแผน ดำเนินงาน และรับผิดชอบผลสำเร็จร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการเติบโตของกลุ่มในอนาคต ตัวอย่างการจัดการกลุ่ม อาทิ

- การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกของกลุ่ม โดยแบ่งตามความสนใจและความถนัด เช่น ฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายผลิต ฝ่ายสื่อสาร ฝ่ายการตลาดและเครือข่าย โดยแต่ละฝ่ายสามารถมีสมาชิกได้มากกว่า 1 คน เพื่อให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่ม และทดแทนกันได้เมื่อสมาชิกคนใดไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

- การรับสมาชิกกลุ่มที่เป็นเยาวชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับคนรุ่นใหม่ โดยอาจให้มีส่วนร่วมในงานที่เกี่ยวกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี เช่น ฝ่ายสื่อสาร ฝ่ายการตลาด เป็นต้น

- การใช้แนวคิดในการแบ่งหน้าที่กันทำ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต ตั้งแต่การเลือกพันธุ์ต้นกล้าที่พอเหมาะกับการนำมาทำเครื่องจักสาน การตัด การตากแห้ง การเหลาเป็นซี่ การขึ้นโครง การจักสานชิ้นลาย การถักขอบ โดยอาจแบ่งเป็น ประเภทนั่งงานประณีต ประเภทงานเร็ว และประเภทมือใจอยากทำ

3. เชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจในระดับชุมชน และพัฒนาสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

ด้วยต้นทุนทางสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน โดยเฉพาะต้นทุนคุณค่า ภูมิปัญญา ทรัพยากรดินน้ำป่า และต้นทุนเครือข่าย ที่มีทั้งหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบพิตำ มูลนิธิไทยรักษ์ป่า สก.บพิตำ หน่วยกู้ชีพ สำนักบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ที่ 5 อุทยานแห่งชาติเขาลงสกล้านการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการค้า และความก้าวหน้าทางวิชาการที่สามารถ

หนุนเสริมความยั่งยืนให้กลุ่มวิสาหกิจฯ และเป็นโมเดลตัวอย่างของการใช้ฐานทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฐานภูมิปัญญาชุมชน ฐานองค์ความรู้ของสถาบันการศึกษาสานกันเพื่อการพัฒนาศักยภาพที่ยั่งยืนของชุมชน (ใส่งานวิจัยเรื่องเครือข่ายกับการส่งผลต่อวิสาหกิจชุมชนฯ)

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าวิสาหกิจชุมกลุ่มจักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพที่จะเติบโตในตลาดจักสานระดับพรีเมียมได้ และมีความเข้มแข็งในหลากหลายมิติดังได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไปดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่ม การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่สามารถต่อยอดขยายผลโครงการได้ โดยสามารถพิจารณาจากประเด็นความน่าสนใจของโครงการ และผลิตภัณฑ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้แก่ การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) การสร้างเรื่องราว (Story Telling) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และการพัฒนานวัตกรรม (Innovation Development) และพัฒนาไปสู่การขอรับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เพื่อยกระดับกระบวนการผลิตให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น เป็นการสร้างแรงกระตุ้นและสนับสนุนชุมชนให้ทำผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ โดยการได้รับเครื่องหมายรับรอง จะนำมาซึ่งการได้รับแรงสนับสนุนในด้านอื่นๆตามมา เช่น ด้านการตลาด การเข้าถึงแหล่งทุน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งยังเป็นการสนองตอบนโยบายของรัฐบาลในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพื่อยกระดับให้มีการปรับปรุงการผลิตให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของธุรกิจชุมชน และเป็นการส่งเสริมด้านการตลาด ให้เป็นที่ยอมรับและเพิ่มความเชื่อถือของกลุ่มเป้าหมายทั้งในและต่างประเทศ

2. เพิ่มการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย และพิจารณากลยุทธ์การเจาะตลาดเฉพาะ

การสื่อสารการตลาดแบบ Niche Market เป็นทางเลือกที่ดีสำหรับวิสาหกิจชุมชนจักสานคลุ้มบ้านทุ่งในที่ขยายธุรกิจได้อย่างจำกัดและเติบโตได้ไม่เร็วนัก เนื่องจากสินค้ามีลักษณะเฉพาะเจาะจงและอยู่ระหว่างพัฒนา การบริหารจัดการและฝึกฝนทักษะให้กับสมาชิกกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกัน ก็สอดคล้องกับ

ความสามารถในเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และความน่าสนใจของงานจักสานกลุ่ม ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ นอกจากนี้ ยังมีข้อดีอีก 3 ประการที่ควรพิจารณา ดังนี้

- คู่แข่งน้อยราย เนื่องจากตลาดแบบ Niche Market ค่อนข้างเจาะจงสำหรับกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น จึงจะทำให้มีคู่แข่งน้อยราย และไม่มีคู่แข่งโดยตรง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การลดราคาเพื่อการแข่งขัน ซึ่งเป็นโอกาสที่จะทำให้มีกำไรสูงได้เช่นกัน

- มุ่งเน้นตรงจุด – Niche Market จะทำให้ธุรกิจสามารถมุ่งเน้นเรื่อง การสร้างสินค้าหรือบริการ และการสื่อสารทางการตลาดที่สามารถเข้าถึง และตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุดมากที่สุด

- สร้างสัมพันธ์ที่ดี – Niche Market สามารถสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างใกล้ชิด เมื่อสร้างสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มเป้าหมายแล้วจะทำให้เกิดการแนะนำหรือการบอกต่อไปยังบุคคลใกล้ชิดของกลุ่มเป้าหมายด้วยเช่นกัน ซึ่งจะทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น และได้กลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจเดียวกันมากขึ้นอย่างก็ก็ตาม การเจาะกลุ่มตลาดแบบ Niche Market อาจทำให้กลุ่มเสียโอกาสในการพัฒนา จากการที่มีคู่แข่งน้อยราย อาจทำให้ไม่รู้ว่าจะต้องปรับปรุงในส่วนใดบ้าง ซึ่งจะทำให้เสียโอกาสในการพัฒนาตนเองด้วยเช่นกัน จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ขนาดของตลาดและการสร้างกำไรให้ดีกว่าด้วยการยกระดับมาตรฐานฝีมือในการจักสานให้สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น กลุ่มจึงสามารถอยู่รอด เติบโต หรือสร้างกำไรได้

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2548). *ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (2563). *วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน โครงการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพจักสานคลุ้มของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานคลุ้มบ้านทุ่งใน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.eef.or.th/community-product/product-17/>.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2561). *แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน*. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(50), 169 - 186.
- เจริญเนตร แสงดวงแข. (2563). *ผลลัพธ์การสร้างนักสื่อสารชุมชนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ตำบลหัวเขาอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา*. *วารสารศาสตร์*, 13(3), 40 - 83.
- ไพบรมา อิศรเสนา ณ อยุธยา. (2561). *Design thinking: learning by doing*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2565, จาก <http://resource.tcdc.or.th/ebook/Design.Thinking.Learning.by.Doing.pdf>.
- Fornaroff, A. (1980). *Community Involvement in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.
- Kasim, K. A. (2007). *Developing a Framework for identifying necessary skills needs for community engagement in the housing market renewal process*. Retrieved November 10, 2021, from [researchgate.net](https://www.researchgate.net/publication/312111111) standford D. school. (2021). Design Thinking Model.

